

*Івашко Ю. В., доктор архітектури, професор КНУБА,
нострифікований пдоктор хабілітований,
Пономаренко Г.О., архітектор
DOI: 10.32347/2519-8661.2019-20.193370*

“АВТОРСЬКИЙ СТИЛЬ” ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ О. С. СЛЄПЦОВА

Анотація. В статті аналізується на прикладах православних храмів О.С.Слепцова можливість поєднання чітко визначеної канонічності і новаторства. Храм ХХІ століття повинен бути водночас і сучасним, тобто існувати в своєму часі з новими матеріалами і конструкціями, тому О.С.Слепцов сміливо експериментує з формою і розплануванням, вважаючи, що це не прагнення вразити оригінальністю образу, а відповідь на запити сучасного суспільства.

Складність проектування православного храму полягає в дотриманні консерватизму канонів і водночас зміна світосприйняття віруючих, які ходять до храму, оскільки ми надто сильно відрізняємось за своїми поглядами від минулих поколінь.

Сьогодні православна архітектура розвивається в двох напрямках – перше по суті є тиражуванням архітектурних образів і планувальних схем минулих століть, друге – це новаторський напрям, який ставить за мету створення на основі незмінних канонів образу храму ХХІ століття, і саме цей напрям репрезентують проекти О.С.Слепцова, де кожен храм є унікальним. Засновуючись на першозразках, він не копіює їх, застосовуючи водночас ремінісценції відомих стилів минулого, таким чином забезпечуючи спадкоємність традицій. В проектах є церкви різних типів в плані: основним є ротондальний план, квадратний, восьмигранний, хрестово-купольний, хрестовий, прямокутний, двохчасний, трьохчасний, дев'ятичасний, базилікальний, центричний, «корабельний», храм-дзвіниця, композитний. Церкви мають різноманітні форми верхів: кулеподібну, конусну, наметову, дзвоноподібну, багатоярусну, цибулясту, гранчасту, півциркульну, циркульну, маківку. В сучасних храмах запропоновано новаторські підходи до вирішення конструкцій, форм прорізів, деталей і декоративного оздоблення. Окремим аспектом проектування є храмові комплекси.

Якщо охарактеризувати два основних напрями проектування православних храмів О.С.Слепцова, то перший полягає в яскравому вираженні етнографічної приналежності регіону, а другий – в створенні національного образу православного храму України без прив'язки до етнографічних ознак конкретного регіону.

Ключові слова: Україна, православний храм, традиція, новаторство, проекти О.С.Слепцова.

Архітектура – є музика, застигла в камені. О.С. Слепцов так і сприймає архітектуру – як музику, як мелодію в камені, з своїм звучанням і своїм ритмом, не як сухий проект, а як синтез мистецтв – архітектурний образ, музика, гобелени, живопис. Численність церков, соборів, храмових комплексів і каплиць, запроектованих О.С. Слепцовим і керованим ним бюро “ЛіцензіАрх” (понад 80 об’єктів) та їх розмаїтість вимагає системного аналізу з метою аргументації наявності ознак специфічного “авторського стилю”, адже навіть на перший погляд помітна відмінність цих об’єктів від більшості сучасних православних культових споруд пострадянського простору. Було проаналізовано розпланування, особливості композиційної побудови, формотворення елементів, застосування монументально-декоративного мистецтва та просторове вирішення інтер’єрів церков, що дозволило визначити основні ознаки “авторського стилю” О.С. Слепцова.

Проектування православного храму вимагає не просто таланту архітектора, а й глибокого розуміння релігійних канонів і двохтисячолітньої спадщини храмового будівництва різних країн. Незвичність образу Храму в розумінні О. Слепцова пояснюється тим, що він не просто проектує, закладає певне функціональне зонування, створює оригінальний образ будівлі, а підводить під кожний проект певне канонічне підґрунтя, і внаслідок цього Храм стає одночасно і Домом Божим на Землі, і втіленням певного релігійного канону, вираженого через архітектурну форму. Незвичні експресивні форми храмів покликані, на його думку, виражати піднесеність, не-буденність, і кожна деталь, кожний елемент має бути “не від цього світу”. Водночас такий творчий експеримент – це не просто гонитва за оригінальною формою, а відповідь на зміну естетичних смаків суспільства.

Сучасний світ вже не той, що був 100 чи 200 років тому, він є більш відкритим, глобалістським, демократичним, і сучасна архітектура, в тому числі і культова, має реагувати на ці зміни. Як вірно зауважив О.С. Слепцов, проектування православного храму в умовах сьогодення – це дійсно непросте і дуже відповідальна справа, оскільки з одного боку – це консерватизм канонів, які залишались незмінними протягом століть, і часто поглядів духовенства, з іншого – зміна світосприйняття, поглядів, естетичних смаків прочан, особливо молоді, для якої храм не повинен уособлювати певний архаїзм. Питання тільки в тому, наскільки можливо допускати новаторство в архітектурному образі православного храму, не порушуючи при цьому усталені канони. О.С. Слепцов дослідив традиції храмового будівництва різних країн і довів, що на певних історичних періодах постійно відбувалась трансформація стилів, на зміни в архітектурному образі храму впливали також особисті смаки архітектора, і внаслідок цього симбіозу з’являлось розмаїття форм і об’ємно-просторових композицій православних храмів минулого, якими ми захоплюємось і зараз.

Протягом певних історичних періодів православна архітектура була жорстко обмежена в розмаїтті форм: особливо це відчувалось в I половині XIX

століття, коли були розроблені типові проекти синодальних церков, що фактично призвело до утворення певного уніфікованого образу церкви в класичних традиціях, найчастіше з планом в вигляді видовженого хреста, одноглавої, з дзвіницею над входом і застосуванням ордерів. Певною мірою це негативно позначилось на процесі розвитку української православної архітектури. Навіть після відміни “зразкового проектування”, ще в ХІХ-на початку ХХ століть традиції типового храмобудування продовжували існувати, особливо на периферії. Згодом, в часи панування історизму-еклектизму, до поширеного типу двоглавого храму додався русько-візантійський тип.

Порівняно з проектуванням унікальних об'єктів, використання типових проектів при будівництві православних церков є більш простим з кількох причин: перш за все, це спрощений процес узгодження проектної документації, більш спокійне сприйняття звиклого образу як представниками духовенства, так і вірними, крім цього, творення унікального образу вимагає глибокого розуміння канонів водночас з незаангажованістю, розуміння, де межа допустимої модифікації кожного елементу православного храму. Архітектор-експериментатор, який ступає на тернисту дорогу новаторства в церковному зодчестві має відзначатись і специфічними властивостями характеру: вміння нестандартно мислити, вміти вести творчу дискусію і аргументовано переконувати опонентів, не боятися експериментувати з формою, глибоко розуміти церковні канони і змістове наповнення канонічних форм і водночас не бути цілком залежним від архітектурних канонів минулих віків.

В сучасних умовах спостерігається дві основні лінії розвитку православного храмобудування: одна – жорстко канонічна, побудована виключно на спадкоємності з минулим, тиражуванні форм минулих віків, друга – новаторська, із одночасним поєднанням канонічних елементів і новаторства в межах канону.

З плином часу змінилось функціональне наповнення певних частин храму: так, якщо ще на початку ХХ ст. в українських сільських храмах люди займали місця згідно статі та віку, в бабинці стояли жінки, то сьогодні такого поділу ми не спостерігаємо, а в притворі найчастіше розташована іконна лавка, сходи на хори, приміщення для служіння панахиди. На хорах під час богослужіння зараз знаходиться не князь з родиною, як це було за часів Київської Русі (наприклад, в Софійському соборі), а хор. Порівняно з минулим, розширилась типологія планів сучасних храмів.

О.С. Слепцов вперше систематизував канони православ'я, втілені в розташуванні храму, функціонально-планувальних елементах, планувальних схемах, об'ємно-просторовій композиції, образно-художніх елементах. Таким чином, він створив певний архітектурний православний глосарій для проектувальників, який має і канонічне, і безпосередньо практичне значення. Крім систематизованого відповідно до православної архітектури канонічного змісту окремих частин храму, він дослідив значення планувальних схем – прямокутних (Ноев ковчег, звідси і їх друга назва – “корабельні”), циркульних

(Вічна церква), хрещатих (символ Хреста Господня), восьмикутних (Вифлеємська зірка). В його наукових працях систематизована інформація про символічне значення і регламентовану кількість елементів-складових храму, а також символічне наповнення об'ємно-просторових елементів. Потрійність джерел освітлення в православній церкві – це вікна, лампади, свічки (Світло – символ Світла світу (Христос), Світло від Світла (Символ Віри) і Світло Істинне). В православ'ї застосовуються такі кольори: білий колір стін і бань символізує Спасителя, Чистоту, Святість, Святого Духа, золотий і жовтий колір бань і стін – Святість, Славу Божу, червоний колір стін – жертвну кров Агнця і мучеників, блакитний або синій колір куполів і стін – Божу Матір, зелений колір куполів – Трійцю та Преподобних. Поширеним в православних церках і дзвіницях України є зображення зірок на куполах – символу зірок на небі.

Православне церковне будівництво набагато консервативніше в питаннях новаторського формотворення, на відміну від інших християнських конфесій, тому храми О.С. Слепцова – це ще і сміливий творчий експеримент. Він інтуїтивно відходить від прив'язки до конкретного етнографічного регіону, намагаючись створити узагальнений образ українського православного храму. Об'єкти О.С. Слепцова аналізувались за такими аспектами: кількість верхів, форма плану, об'ємно-просторова композиція, форма основних елементів, елементи монументально-декоративного мистецтва на фасадах, внутрішній простір. Були проаналізовані рішення дзвіниць, храмові комплекси, їх об'ємно-просторові рішення і генеральні плани.

В творчому доробку майстра зустрічаються одно-, двох-, чотирьох-, п'яти-, семи-дванадцяти - банні храми (рис.1). Прикладами 1-банних храмів є храм Св. Миколая Чудотворця Мир Лікійських (м. Чернігів), Хрестовоздвиженська церква (с. Витачів), храмовий комплекс Ікони Божої Матері Всіх Скорботних Радість (м. Київ). 2-банною є церква Воскресіння словущого (м.Київ). Зустрічаються 4-купольні храми – храм Покрова Пресвятої Богородиці (с. Рогозна) та храмовий комплекс ікони Божої Матері Живоносне Джерело (м. Київ). Найбільш численною є група 5-купольних та 7-12-купольних храмів, часто на стилобаті. Серед 5-купольних – храмовий комплекс Преображення в Почаєві, храм Св. Пророка Божого Іллі (м. Славутич), храм св.апостолів Петра і Павла (м. Київ), храм Св. Архангела Михаїла (м. Чернігів), храмовий комплекс Святого Андрія Первозванного (м. Донецьк), храмовий комплекс Сорока Св. Мучеників (м. Київ), храм Свято-Троїцького жіночого монастиря (с. Березова Рудка), храм Спасо-Преображенського Свято-Борисо-Глібського монастиря (с. Водяне), храмовий комплекс ікони Божої Матері Введення во Храм Пресвятої Богородиці (м. Київ). Групу 7-12-купольних церков представляють: Свято-Іллінський меморіальний храмовий комплекс на честь 2000-ліття Воскресіння Христового (11 бань), Свято-Троїцька церква (м. Тальне) (9 бань), храм ікони Казанської Божої Матері (Георгія Переможця) (м.Чигирин) (9 бань), церква св. Князя Володимира (м.

Новоархангельськ) (9 бань), храмовий комплекс Семенівського собору (м. Миколаїв) (9 бань).

При певних ремінісценціях окремих елементів фасадів в православних храмах і храмових комплексах за проектами О.С. Слепцова немає прямого копіювання історичних першозразків, якими надихався архітектор.

О.С. Слепцов сміливо експериментує з формою плану, яка, з одного боку, залишається відповідною православним канонам, а з іншого є новаторською, сучасною, не-архаїчною (рис.2). Використовується такий перелік типів планів сучасних храмів: ротондальний в різних варіантах (основний), як правило – на стилобаті з можливістю кругового обходу (безстовпний, стовпний, зі стовпами ззовні, з конхами по периметру, з колонадою по периметру, з обхідною галереєю) – домінуючий тип; квадратний (безстовпний і стовпний); восьмигранний (безстовпний і стовпний); хрестово-купольний; хрестовий (стовпний, зі стилобатом); прямокутний; двохчасний; трьохчасний; дев'ятичасний; базилікальний; центричний (стовпний і безстовпний); “корабельний” (у вигляді корабля); храм-дзвіниця; композитний.

Створення оригінального “авторського стилю” відбувалось на тлі ґрунтовного вивчення історичних першоджерел православної архітектури країн світу, типів православних храмів різних періодів – хрестово-купольні, хрещаті, тетраконхи, трьохчастинні “корабельні”, двохчастинні, ротонди, і в результаті дослідження О.С. Слепцов дійшов висновку, що “базиліки в православ'ї рідкість, однак, для кафедральних соборів ця схема логічно комбінується з хрестово-купольною чи ротондою”. Він виділив переваги ротондального храму: образність, економічність (менший периметр стін порівняно з прямокутними і хрещатими), всефасадність, чудова акустика, купольні світлові прорізи, які посилюють емоційне враження від внутрішнього простору. Певною мірою, джерелами натхнення для планувань храмів були ранні християнські храми Риму – Санто-Стеано-Ротондо (468-483 рр.), Санта-Констанца (VI ст.) та храм Сан-Лоренцо-Маджоре в Мілані (355-372 рр.).

Автор активно експериментує з різними за стилістикою типами верхів: модифікований русько-візантійський; похідний від української дерев'яної і мурованої архітектури XVIII ст. (т.зв. бароковий); модифікований синодальний та руський; модифікований молдавсько-валашський.

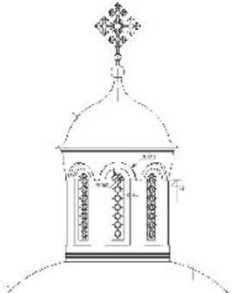

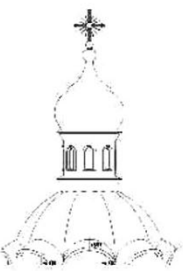
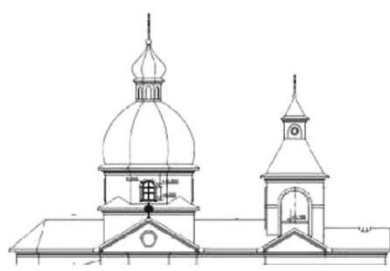
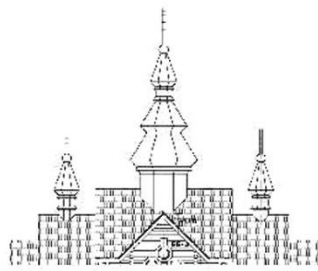

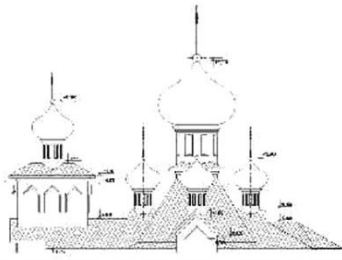

		
ОДНОЯРУСНИЙ Свято-Миколаївський храмовий комплекс с. Дейманівка Полтавської області	ДВОХЯРУСНИЙ Храм Святих Апостолів Петра і Павла. Київ.	ТРЬОХЯРУСНИЙ Свято-Троїцька церква. Тальне. Черкаської обл.
		
ОДНОКУПОЛЬНИЙ Хрестовоздвиженський храм. Вигачів Київської області	ДВОХКУПОЛЬНИЙ Свято-Михайлівська церква. с. Шукайвода Черкаської обл.	ТРЬОХКУПОЛЬНИЙ Свято-Покровський храмовий комплекс с. Зеленьки Київської області
		
ЧОТИРЬОХКУПОЛЬНИЙ Храм Ікони Божої Матері Живоносне джерело. м. Києві	П'ЯТИКУПОЛЬНИЙ Храмовий комплекс Сорока Святих Мучеників. Київ	ШЕСТИКУПОЛЬНИЙ Церква Іверської ікони Божої Матері с. Калинів Міст Полтавської області
		
ДЕВ'ЯТИКУПОЛЬНИЙ Свято-Троїцька церква. Тальне. Черкаської обл.	ДВНАДЦЯТИКУПОЛЬНИЙ Свято-Іллінський меморіальний храмовий комплекс на честь 2000-ліття воскресіння Христового. Славутич Київської обл.	ЧОТИРНАДЦЯТИКУПОЛЬНИЙ Храмовий комплекс Преображення Господнього у складі Свято-Успенської Почаївської Лаври

Рис. 1. Ярусність і кількість куполів православних храмів.

Форма верхів може бути різноманітна: кулеподібна; конусна; шатрова (наметова) з заламами; дзвоноподібна; багатоярусна (у вигляді “ялинки”); цибуляста (луковична) гранчаста; цибуляста (луковична); півциркульна; цибуляста гіпертрофована; півциркульна (модифікована візантійська); циркульна (шоломоподібна); маківка. В обрисі верхів відчувається вплив одразу багатьох культур – русько-візантійської (церква Ірини в Константинополі, 532 р., Троїцька надвратна церква Печерського монастиря, 1108 р., Софійський собор в Новгороді, 1045-1052 рр., Кирилівська церква в Києві, сер. XII ст., церква Покрова на Нерлі, 1165 р.), грецької (церква Успіння Богородиця монастиря Дані біля Афін, XI ст.), кіпрської (жіночий монастир св. Георгія Аламану в Пентакомо, XII ст.), молдавсько-волоської (церква монастиря Немц, XV ст.), української мурованої XVII-XVIII ст. (Богоявленська церква Братського монастиря, 1690-ті рр., Військово-Микільський собор, 1690-ті рр., церква св. Катерини в Чернігові (1715 р.). Менш помітним є вплив синодальної архітектури XIX століття, натомість відчувається вплив традицій доби історизму і модерну (Покровська церква с. Пархомівка (1903-1906 рр., Пантелеймонівська церква м. Суми, 1911, Спаська церква с. Володимирівка, 1911-1913 рр.)(рис. 3).

В ряді випадків головна баня перетворюється в нижньому ярусі на купольне склепіння, в усіх композиціях відмічене домінування за висотою і розміром центральної бані. По побудові композиції храми розподіляються на такі групи (рис.4):

- а) при головній бані кут $40-59^{\circ}$ – вся споруда храму попадає в межі цього кута;
- б) при головній бані кут $60-69^{\circ}$ – вся споруда храму попадає в межі цього кута;
- в) при головній бані кут $70-90^{\circ}$ – вся споруда храму попадає в межі цього кута

Всі три типи композиції однаково поширені, причому об’ємно-просторова композиція, планування зумовлювали кут при вершині: чим більш розпластаний по землі план, тим більше кут при центральній бані, чим компактніший план – тим менший кут при центральній бані. Отже, в усіх випадках майже весь храм попадає в цей кут, що забезпечує зібрану пірамідальну композицію.

В запроектованих церквах зустрічаються вікна: півциркульні, у вигляді кола, півкола, криволінійні, овальні, гострокутні, хрещаті, прямокутні, трапеційні, восьмигранні, складної форми, з стрічковим і вітражним склінням (рис.5).

В проектах православних храмів О.С. Слепцова мають місце різноманітні рішення входів: з використанням ордеру (портал, портик); півциркульної форми; трикутної форми; лучкової (кілеподібної) форми; прямокутної форми; криволінійної (псевдобарочної) форми; перспективний арочний портал; овальної форми; композитної форми (рис. 6).

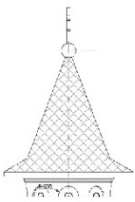
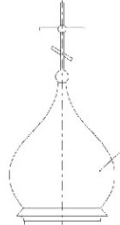
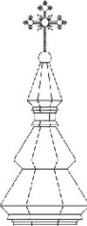
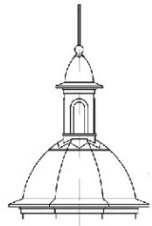
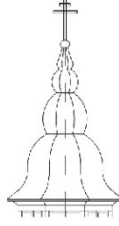
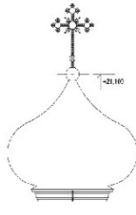
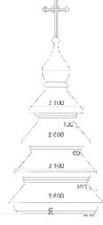
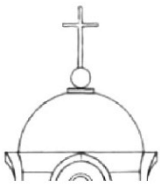
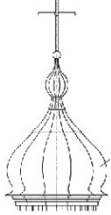
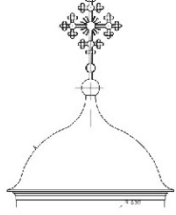
КУЛЕПОДІБНИЙ	 <p>Храм Покрови Божої Матері с. Олександрівка Київської області</p>	ЛУКОВИЧНА ГРАНЧАСТА	 <p>Свято-Троїцька церква. Тальне. Черкаської обл.</p>
КОНУСНИЙ	 <p>Храмовий комплекс Трьох Святителів с. Припруття Чернівецької області</p>	ЛУКОВИЧНА	 <p>Спасо-Преображенський храмовий комплекс с. Водяне Харківської обл.</p>
ШАТРОВА З ЗАЛОМАМИ	 <p>Свято-Покровський храмовий комплекс с. Зеленьки Київської області</p>	ПІВЦІРКУЛЬНА	 <p>Храм Пророка Пресвятої Богородиці с. Рогізна Київської обл.</p>
ДВОНОЛОДІБНИЙ	 <p></p>	ГІПЕРТРОФОВАНИЙ	 <p>Церква Іверської ікони Божої Матері с. Калинів Міст Полтавської області</p>
БАГАТОЯРУСНА (У ВИГЛЯДІ ЯЛИНКИ)	 <p>Церква Архистратига Михаїла с. Тур'я Пасіка Закарпатської області</p>	ВІЗАНТИЙСЬКИЙ	 <p>Храм Святителя Миколая Чудотворця м. Бровари Київської обл.</p>
МАКІВКА	 <p>Храмовий комплекс Сорока Святих Мучеників. Київ</p>	ЦИРКУЛЬНИЙ	 <p>Свято-Миколаївський храмовий комплекс с. Дейманівка Полтавської області</p>

Рис. 3. Форма верхів православних храмів.

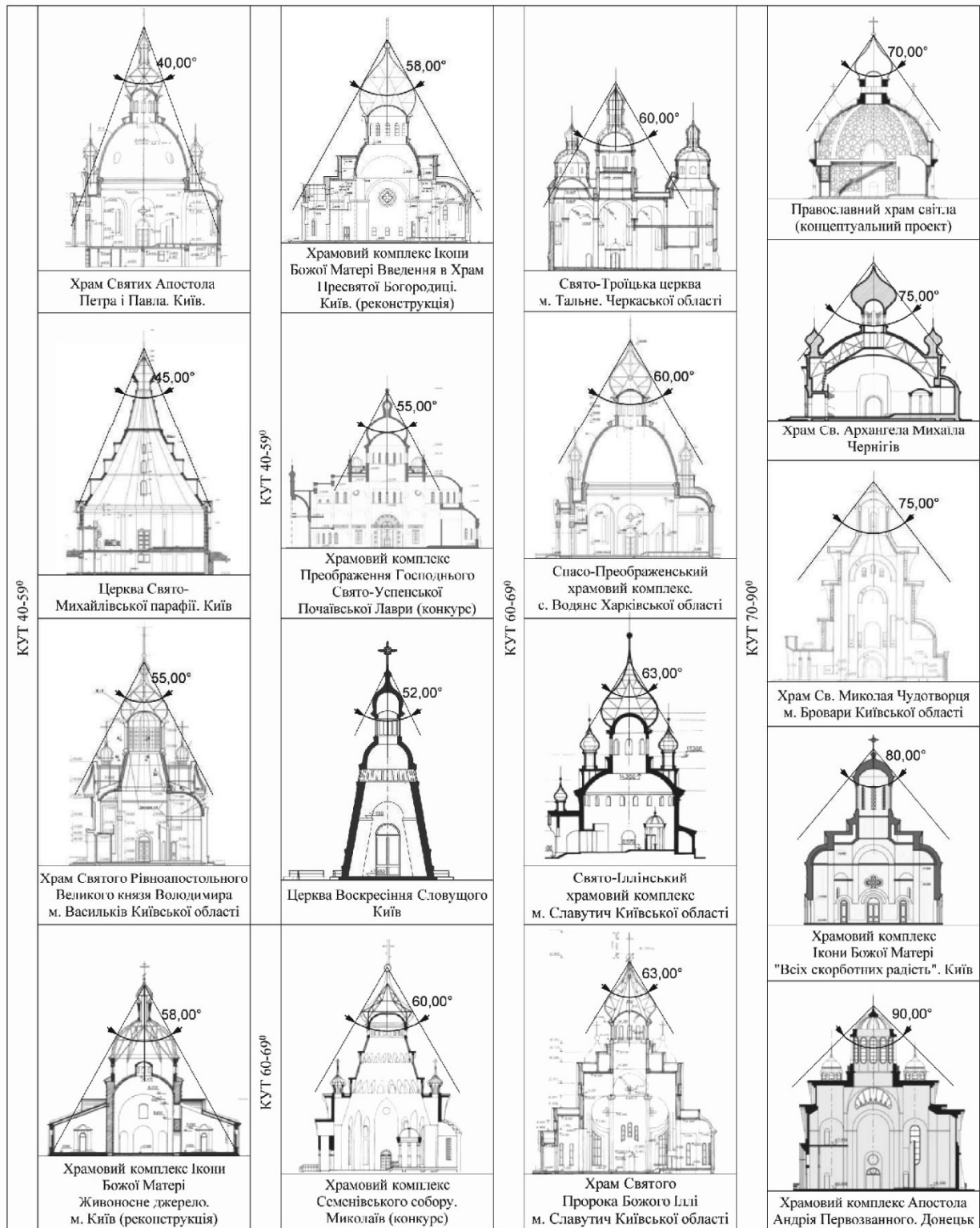

Рис. 4. Побудова внутрішнього простору храму.

ПВЦІРКУЛЬНЕ		<ul style="list-style-type: none"> Храмовий комплекс Трьох Святителів с. Припуття Чернівецької області Спaso-Преображенський храмовий комплекс с. Водяне Харківської обл. Церква Свято-Михайлівської парафії. м. Київ 	ВОСЬМИГРАННЕ		<ul style="list-style-type: none"> Храм Всіх Святих Землі Української м. Миронівка Київської області
СЕГМЕНТНЕ		<ul style="list-style-type: none"> Трьохсвятительський храм с. Березова Рудка Полтавської області (реконструкція) 	СТРИЖКОВЕ СКЛІПНЯ		<ul style="list-style-type: none"> Храм Різдва Пресвятої Богородиці с. Карачинці Київської обл. Церква університету України. Київ
У ВИГЛЯДІ КОЛА		<ul style="list-style-type: none"> Храмовий комплекс Апостола Андрія Первозванного. Донецьк Храм Святих Апостолів Петра і Павла. Київ Свято-Миколаївський храмовий комплекс. с. Дейманівка Полтавської області 	ВІТРАЖНЕ СКЛІПНЯ		<ul style="list-style-type: none"> Храм Святого Пророка Божого Іллі. м. Славутич Київської області Православний храм світла (концептуальний проект) Храмовий комплекс Сорока Святих Мучеників. Київ
ПІВКОЛО		<ul style="list-style-type: none"> Храмовий комплекс Ікони Божої Матері Живоносне джерело. м. Київ (реконструкція) 	У ВИГЛЯДІ ГРЕЦЬКОГО ХРЕСТА		<ul style="list-style-type: none"> Храмовий комплекс Сорока Святих Мучеників. Київ Храм Святого Пророка Божого Іллі. м. Славутич Київської області Храмовий комплекс Святих Антонія та Феодосія. с. Свято-Петрівське Київської обл.
ПІЛКОВО-ПОДІБНЕ		<ul style="list-style-type: none"> Храм Святителя Миколая Чудотворця м. Бровари Київської області 			<ul style="list-style-type: none"> Храм Покрови Божої Матері с. Олександрівка Київської області
КРИВОЛІНІЙНЕ		<ul style="list-style-type: none"> Храмовий комплекс Апостола Андрія Первозванного. Донецьк Храмовий комплекс Преображення Господнього у складі Свято-Успенської Почаївської Лаври 			<ul style="list-style-type: none"> Храмово-етнографічний музейний комплекс Св. Великомученика Димитрія Солунського. с. Бузова Київської обл.
ОВАЛЬНЕ		<ul style="list-style-type: none"> Храмовий комплекс Апостола Андрія Первозванного. Донецьк Свято-Троїцька церква. Тальне. Черкаської області 	У ВИГЛЯДІ ЛАТИНСЬКОГО ХРЕСТА		<ul style="list-style-type: none"> Храмовий комплекс Святого архістратига Божого Михайла. Черкаси
ГОСТРОКУТНЕ		<ul style="list-style-type: none"> Церква Іверської ікони Божої Матері с. Калинів Міст Полтавської області 	СТИЛІЗАЦІЯ ГРЕЦЬКОГО ХРЕСТА		<ul style="list-style-type: none"> Храм Всіх Святих Землі Української м. Миронівка Київської області
ПРЯМОКУТНЕ		<ul style="list-style-type: none"> Церква Іверської ікони Божої Матері с. Калинів Міст Полтавської області Храм Пророка Пресвятої Богородиці с. Рогізна Київської обл. (реконструкція) 			<ul style="list-style-type: none"> Каплиця Дубенського замку. Дубно Рівненської області
СЕГМЕНТНЕ (ТРАПЕЦЕВИДНЕ)		<ul style="list-style-type: none"> Храмово-етнографічний музейний комплекс Св. Великомученика Димитрія Солунського. с. Бузова Київської обл. 			<ul style="list-style-type: none"> Свято-Покровський храмовий комплекс с. Зеленьки Київської області
ТРИКУТНЕ		<ul style="list-style-type: none"> Каплиця Дубенського замку 	СКЛАДНОЇ ФОРМИ		<ul style="list-style-type: none"> Свято-Покровський храмовий комплекс с. Зеленьки Київської області

Рис. 5. Форми вікон храмів.

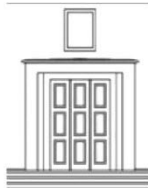
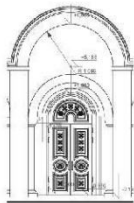

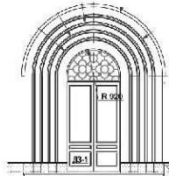

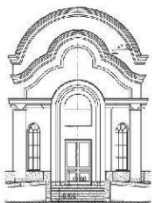
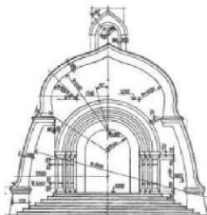
ПОРТАЛ (ПОРТИК)	 <p>Храм Пророка Пресвятої Богородиці с. Рогізна Київської обл.</p>	ПРЯМОКУТНА	 <p>Церква університету Україна. Київ</p>
ПІВЦІРКУЛЬНА	 <p>Свято-Миколаївський храмовий комплекс с. Дейманівка Полтавської області</p>	ПІСВІДОВАРОЧНИЙ	 <p>Храм Святих Апостолів Петра і Павла. Київ.</p>
ТРИКУТНА	 <p>Храм Ікони Божої Матері Живоносне джерело м. Києві</p>	ПЕРСПЕКТИВНИЙ АРОЧНИЙ ПОРТАЛ	 <p>Храмовий комплекс Трьох Святителів с. Припруття Чернівецької області</p>
ЛУЧКОВА	 <p>Спасо-Преображенський храмовий комплекс с. Водяне Харківської обл.</p>	ОВАЛЬНА	 <p>Православний храм світла (концептуальний проект)</p>
КОМПОЗИТНА	 <p>Храмовий комплекс Ікони Божої Матері Введення в Храм Пресвятої Богородиці. Київ. (реконструкція)</p>		 <p>Храм Святого Архангела Михаїла. Чернігів</p>

Рис. 6. Форма входів храмів.

Проектування сучасного православного храму вимагає використання сучасних матеріалів і конструкцій. Досягнення архітектурно-будівельної галузі дозволяють зводити стіни не тільки з традиційного дерева, каменю, цегли, а й з залізобетону, застосовувати металеві конструкції каркасу, оболонки, застосовувати нові покрівельні матеріали.

Важливе місце в образі сучасного православного храму займає монументально-декоративне мистецтво на фасадах та вирішення внутрішнього простору храму. Фасади прикрашають кам'яні барельєфи, мозаїки зі смальти, керамічні панно, вітражі (рис.7).

Окрема тема в православному наробку архітектора займають дзвіниці та зводниці (рис.8). Серед проектних рішень запроєктованих О.С. Слепцовим дзвіниць зустрічаються дзвіниці, що стоять окремо, дзвіниці в складі стилобатної частини, надбрамні дзвіниці в складі странноприймної, надбрамні дзвіниці в складі недільної школи, прибудовані до парафіяльного будинку дзвіниці, окрему групу становлять звонниці (рис. 8,9).

Поширеною є практика утворення розвинених за набором функцій храмових комплексів, що позначається на розробці генерального плану (рис.9,10). Як вважає О.С. Слепцов, в сучасних умовах функції православного храму стають набагато ширшими, храм перетворюється на центр духовного і культурного життя вірних і може включати додаткові функції – просвітницьку, музейну, етнографічну, меморіальну, благодійну, в складі храмового комплексу з'являється недільна школа з бібліотекою, трапезна, странноприймна, дім причту, майстерні, гуртки, лекторії, пекарні, тощо. Вперше було переосмислено відповідно до умов сьогодення функціональне і сакральне наповнення терміну «православний храмовий комплекс», коли поряд з історично присутніми функціями з'явилися нові, в тому числі спортивна зона. Таке осучаснення набору функцій православного храмового комплексу означає його значення одночасно і як духовно-культурного центру і важливого елементу містобудівного середовища (саме тому така значна увага приділяється особливостям розміщення і вибору ділянки будівництва). Введення до переліку функцій спортивної функції не протирічить канонам православ'я і водночас приваблює до таких духовно-культурних центрів молодь, яка не завжди позитивно ставиться до жорстких догм.

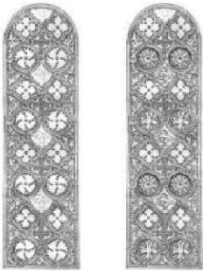
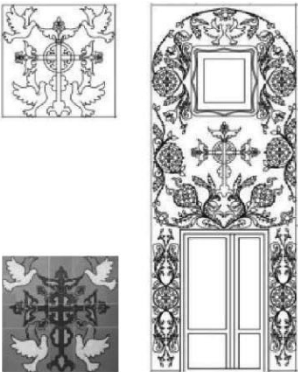

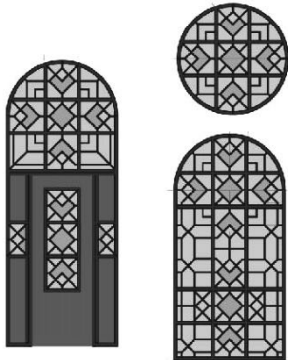

БАРЕЛЬЄФ ПО КАМЕНЮ	 барельєф фронтонів храму	МОЗАЙКА ЗІ СМАЛЬТИ	 фрагмент фронтону вхідної групи храму	Свято-Покровський храмовий комплекс с. Зеленьки Київської області
	 барельєф фронтону каплиці		Храмовий комплекс Ікони Божої Матері Живоносне джерело. Київ (реконструкція)	
МОЗАЙКА ЗІ СМАЛЬТИ	 барельєфи оформлення ніш на храмі	КЕРАМІКА	 фрагменти фасаду недільної школи	Свято-Миколаївський храмовий комплекс с. Дейманівка Полтавської області
	Свято-Миколаївський храмовий комплекс с. Дейманівка Полтавської області		Храмовий комплекс Ікони Божої Матері Живоносне джерело. Київ (реконструкція)	
МОЗАЙКА ЗІ СМАЛЬТИ	 фрагмент фронтону вхідної брами	ВІТРАЖІ	 Дзвіниця храмового комплексу Різдва Богородиці. м. Пирятин	Храм Всіх Святих Землі Української м. Миронівка Київської області
	 фрагменти фасадів храму		Храм Всіх Святих Землі Української м. Миронівка Київської області	

Рис. 7. Види монументально-декоративного мистецтва на фасадах храмів.

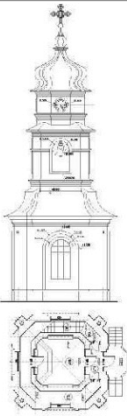

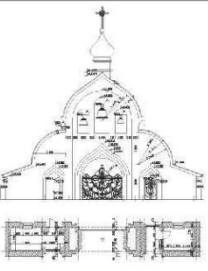
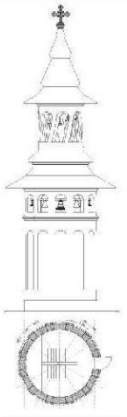

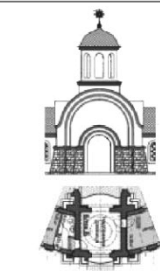

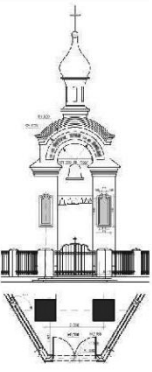

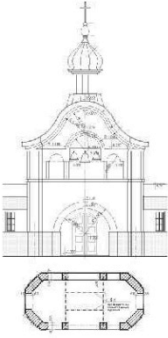
ДЗВІНИЦІ		ДЗВІНИЦІ		ЗВОННИЦІ		ЗВОННИЦІ	
ОКРЕМОСТОЯЧІ	 <p>Храм-дзвіниця Храмового комплексу Різдва Богородиці. м. Пирятин</p>	НАДБРАМНА В СКЛАДІ СТРАННОПРИЙМНОЇ	 <p>Спасо-Преображенський храмовий комплекс. с. Водяне Харківської обл.</p>	ОКРЕМОСТОЯЧІ	 <p>Храмовий комплекс Святої Мучениці Параскеви. с. Піщане Київської обл.</p>	НАДБРАМНІ ОКРЕМОСТОЯЧІ	 <p>Храм Святого Пророка Божого Іллі. м. Славутич Київської області</p>
	 <p>Храмовий комплекс Трьох Святителів с. Припруття Чернівецької області</p>		 <p>Храмовий комплекс Св. Антонія та Феодосія Києво-Печерських с. Свято-Петрівське Київської обл.</p>		 <p>Свято-Миколаївський храмовий комплекс с. Дейманівка Полтавської області</p>		 <p>Храмовий комплекс Ікони Божої Матері "Всіх скорботних радість". Київ</p>
В СКЛАДІ СТИЛОБАТНОЇ ЧАСТИНИ	 <p>Храмовий комплекс Апостола Андрія Первозванного. Донецьк</p>	ПРИБУДОВАНА ДО ПАРАФІЯЛЬНОГО БУДИНКУ	 <p>Храмовий комплекс Ікони Божої Матері Введешя в Храм Пресвятої Богородиці. Київ. (реконструкція)</p>	НАДБРАМНІ ОКРЕМОСТОЯЧІ	 <p>Храм Святих Апостола Петра і Павла. Київ.</p>	НАДБРАМНІ ПРИБУДОВАНІ	 <p>Троїцький кафедральний собор Харків</p>
					 <p>Храмовий комплекс Св. Великомученика Димитрія Солунського. с. Бузова Київської обл.</p>		 <p>Храмовий комплекс Сорока Святих Мучеників. Київ</p>

Рис. 8. Складові храмових комплексів: дзвіниці і звонниці.

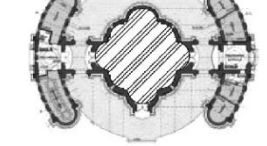

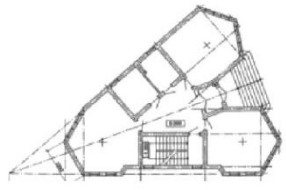
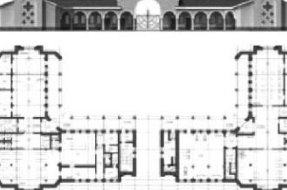
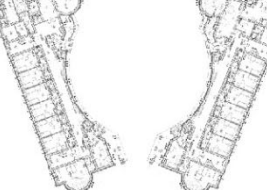
ДУХОВНІ СЕМІНАРІЇ	З КАПЛИЧКОЮ	 Духовно-просвітницький центр Полтавської єпархії в комплексі Успенського собору. Полтава	НЕДІЛЬНІ ШКОЛИ	 Храмово-етнографічний муз. комплекс Св. Великомученика Дмитрія Солунського, с. Бузова Київської обл.	БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ	 Духовно-просвітницький центр на території храму Святого Благовірного Князя Олександра Невського. Київ
		 Трьохсвятительська духовна семінарія, с. Книжичі Київської обл. (реконструкція)		 Спасо-Преображенський храмовий комплекс, с. Водяне Харківської обл.		 Храмовий комплекс Ікони Божої Матері "Всіх скорботних радість". Київ
		 Храмовий комплекс Ікони Божої Матері Животносне джерело, м. Київ		 Храмовий комплекс Ікони Божої Матері Введення в Храм Пресвятої Богородиці, Київ. (реконструкція)		 Троїцький кафедральний собор УПЦ КП Харків
НЕДІЛЬНІ ШКОЛИ	З КАПЛИЧКОЮ ТА ВХІДНОЮ БРАМОЮ	 Храмовий комплекс Святих Антонія та Феодосія Києво-Печерських с. Свято-Петрівське Київської обл.	БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ	 Храмовий комплекс Ікони Божої Матері Введення в Храм Пресвятої Богородиці, Київ. (реконструкція)	БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ	 Свято-Троїцький жіночий монастир, с. Березова Рудка Полтавської обл.

Рис. 9. Складові храмових комплексів: странноприймні, парафіяльні будинки, духовні семінарії, недільні школи, монастирські келії.

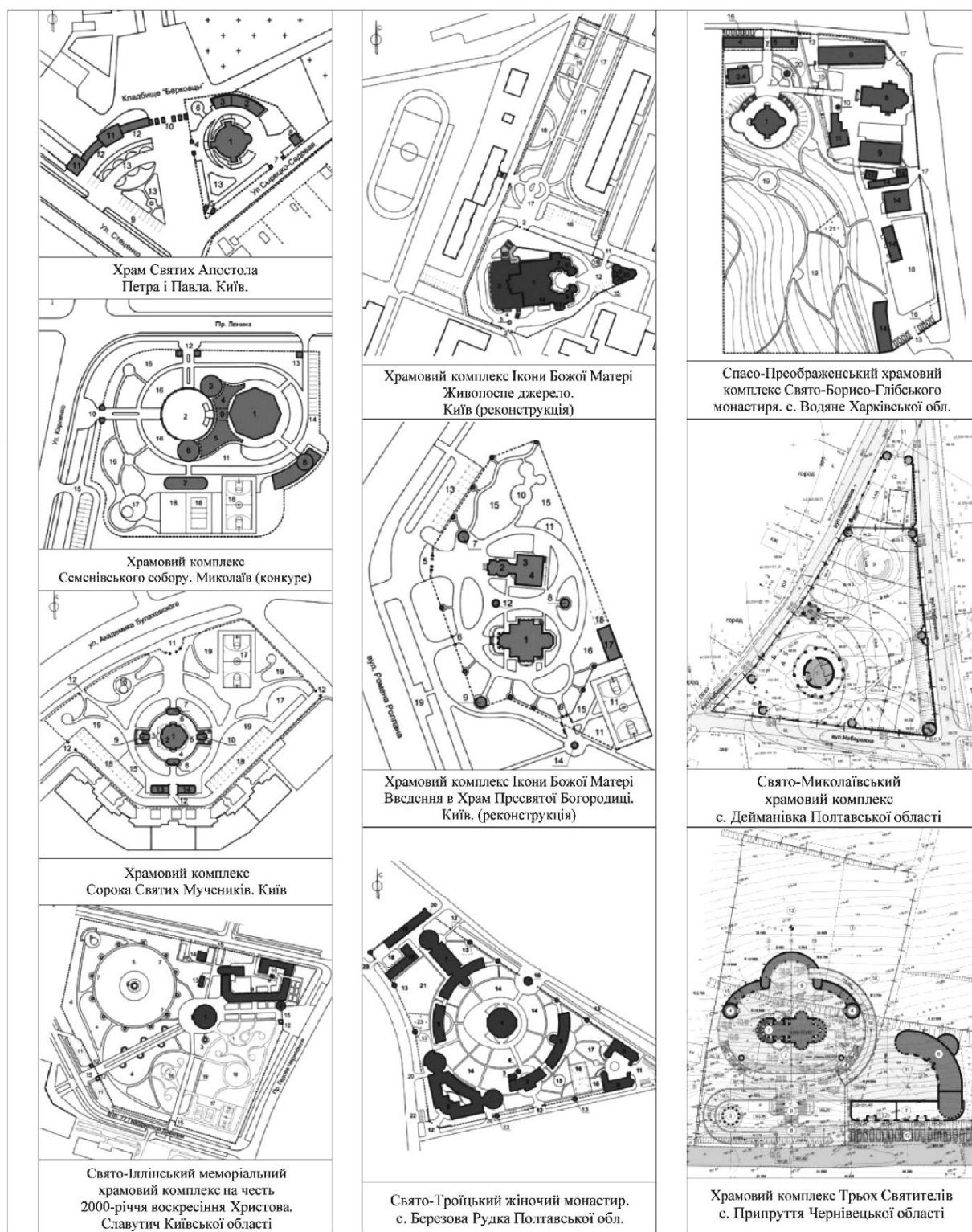

Рис. 10. Схеми генеральних планів храмових комплексів.

Зміни в сучасному українському суспільстві зачепили різні сфери життєдіяльності, в тому числі і таку досить консервативну область як православ'я. Яким має бути сучасний православний храм України? О.С. Слепцов представив його уособлений образ у власній уяві і сформулював основні ознаки православного храму України, які відрізняють його від храму інших християнських конфесій:

- простота і цільність пропорцій;
- монументальність;
- пластика фасадів;
- застосування орнаменту на фасадах і в інтер'єрі;
- двохколірність і поліхромія;
- рішення інтер'єрного простору.

Новаторські експерименти передбачають водночас і шанобливе ставлення до традицій минулого, тому часом в образі храмів О.С. Слепцова звучать відголоски історичних стилів. Хто не знає і не шанує свого минулого, не має права на майбутнє. Шанобливо ставитись до традицій минулого, шанувати творчий геній архітекторів-храмобудівників минулих віків, але пам'ятати, що сучасні православні храми проектуються для умов сьогодення...

Історичні паралелі між храмами минулих віків і деякими храмами за проектами О.С. Слепцова виглядають таким чином:

- храмовий комплекс Ікони Божої Матері Живоносне Джерело – одночасне поєднання окремих цитат об'ємно-планувальної композиції храмів синодального періоду (Воскресенська церква в Батурині) і куполів доби бароко з зірками (Богоявленський собор Братського монастиря);

- церкви за проектом для м. Тальне – модернізація традицій козацького бароко в дерев'яній і мурованій архітектурі в об'ємно-просторовій композиції, баштових об'ємах, формі куполів (церква св. Катерини в Чернігові, Георгіївський собор м. Тараща, Георгіївський собор Видубецького монастиря);

- храмовий комплекс Семенівського собору – цитування планувальної структури і оригінального наметового завершення собору 1679-1685 рр. (частина-ротонда Воскресенського собору Новоєрусалимського монастиря);

- храм Святого Архангела Михаїла в Чернігові – відголос старовинного силуету, обрису portalу і гіпертрофованого куполу доби модерну в поєднанні з цитатами на тему зірчастих куполів доби бароко (Спаська церква у с. Володимирівці);

- Хрестовоздвиженська церква с. Витачів – відголос тетраконхового планування доби пізнього бароко (Миколаївська церква с. Китайгород) і зірчастих куполів доби бароко в поєднанні з гіпертрофованим куполом модерну (Спаська церква у с. Володимирівці);

- Спасо-Преображенський Храмний комплекс Свято-Борисо-Глібського монастиря с. Водяне – відголос зірчастих куполів і куполів з золотими променями доби бароко (Богоявленський собор Братського монастиря, Військово-Микільський собор);

- храмний комплекс Святого Апостола Андрія Первозванного в Донецьку – використання окремих ремінісценцій форм доби модерну (проект двору жіночого Олександрівського монастиря в Петербурзі, храм Знамення Пресвятої Богородиці старообрядницької громади Поморської згоди в Петербурзі) .

Порівняльний аналіз сучасних православних храмів, запроектованих О.С. Слепцовим, і православних храмів України минулих століть дозволяє виділити спільне і відмінне між ними:

1) на різних історичних періодах в Україні перелік основних об'ємно-просторових композицій православних храмів певного архітектурного стилю був досить обмеженим (наприклад, ротондальні, базилікальні, хрестово-купольні трьохнавні в Київській Русі, одно-двох-п'яти-семи-дев'ятидільні дерев'яні храми з одним, двома, трьома, п'ятьма, сьома, дев'ятьма банями і квадратними, частково чи повністю гранчастими в плані зрубами і наметовими верхами або маківками в народній архітектурі і т.д.). Натомість кожен проект О.С. Слепцова є індивідуальним, а палітра рішень набагато ширша за історичні канонічні типи, при загальному дотриманні вимог православних канонів;

2) спостерігається певна подібність образу храму у О.С. Слепцова, в творчості якого домінує саме художник, а не архітектор, і найвідоміших об'єктів українського національного романтизму початку ХХ століття: в тому випадку, коли біля архітектурних витоків стоять художники, а не суто архітектори, об'єкти відзначаються надзвичайною образністю, але не вкладаються в суху пропорційну схему, вони “не побудовані”, а “промальовані” (це видно при порівнянні об'єктів українського національного романтизму – в народних школах Лохвицького повіту, збудованих за проектом художника О. Сластіона і, наприклад, об'єкту пізнього раціоналістичного модерну - в прибутковому будинку на вул. Мало-Житомирській, 12 за проектом В. Рикова);

3) зміна соціально-політичних і культурних умов вимагає пошуків нового образу храму, оскільки попри всю канонічність православ'я воно має реагувати архітектурою на зміну естетичних смаків суспільства. Саме тому об'єкти О.С. Слепцова, які поєднують в собі традицію і новаторство, є відповіддю на потребу часу.

Цікаві висновки можна отримати, створивши мапу України з запроектованими і побудованими О.С. Слепцовим храмами і храмовими комплексами (рис.11). Основні об'єкти зосереджені в етнографічному регіоні Київське Полісся і Середня Наддніпрянщина, хоча є і об'єкти на Полтавщині, Слобожанщині, Чернігівському Поліссі, Поділлі, Волині, Закарпатті, Буковині.

Якщо проаналізувати образи всіх дерев'яних і кам'яних храмів різних регіонів і порівняти їх з архітектурною спадщиною минулого, можна сформулювати наступні висновки:

1) в об'єктах різних етнографічних територій України впродовж віків (включно до синодального періоду) регіональна своєрідність визначала їх образ, кожний регіон сформував певну систему визначальних ознак, які найсильніше проявились в дерев'яній архітектурі, проте мали місце в архітектурі доби Київської Русі, Ренесансу і т.зв. українського бароко. Наприклад, існують помітні відмінності між храмами доби т.зв. українського бароко київської, чернігівської, полтавської, слобожанської регіональних шкіл (в планах, об'ємно-просторовій композиції, формах елементів), але всі разом ці регіональні школи об'єднуються за визначальними ознаками в укрупнену центрально-східну школу (на відміну від західної, яка була досить однорідною, заснованою на традиціях католицького бароко, але в спрощеному варіанті);

2) в церквах різних етнографічних регіонів України, які збудовані за проектами О.С. Слєпцова, помітні дві тенденції: з одного боку - модернізоване цитування історичних форм, характерних для певного регіону, як наприклад, Кафедральний собор на честь Ікони Божої Матері "Всецариця" в м. Ужгороді по вул. Станційна має форми закарпатської церковної архітектури, Храмівий комплекс трьох Святителів по вул. Центральній, 146 в с. Припруття Новоселицького району Чернівецької області має форми румунсько-валашської церковної архітектури, Свято-Троїцька церква в м. Тальне Черкаської області має форми середньонадніпрянського дерев'яного і кам'яного храму козацького бароко, Храм Святих Апостола Петра і Павла в Києві по вул. Стеценка 18 має форми київського бароко, тощо. З іншого боку – створення певного інтернаціонального образу Православного Храму в різних варіаціях, коли схожі образи храмів не будуть чужерідними для різних регіонів. Як наприклад Троїцький кафедральний собор по просп. Льва Ландау в м. Харкові і Храмівий комплекс Преображення Господнього у складі Свято-Успенської Почаївської лаври (конкурсний проект), церква Святого Архистратига Михаїла в смт Чуднів Чуднівського району Житомирської області і Свято-Троїцька церква в с. Веселий Поділ Семенівського району Полтавської області. Запроектовані О.С. Слєпцовим каплиця в Дубенському замку та Храм Святого Великомученика Димитрія Солунського в с. Бузова Київської області водночас нагадують і західноукраїнські дерев'яні будівлі, і комплекс Миргородської водолікарні, а однобанна Свято-Михайлівська церква з наметовою дзвіницею в с. Шукайвода Черкаської області – церкву в с. Лемеші на Чернігівщині.

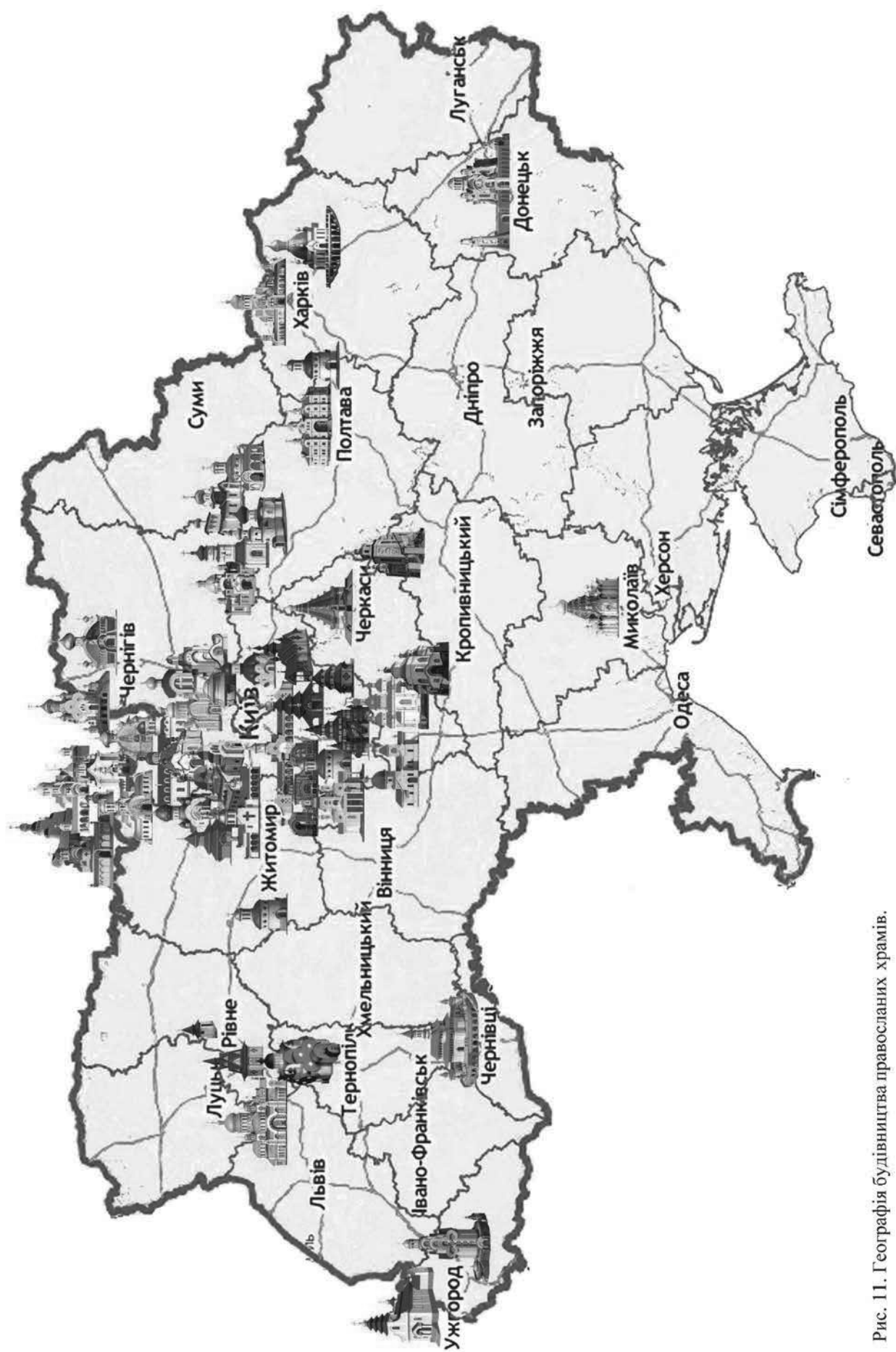

Рис. 11. Географія будівництва православних храмів.

Отже, О.С. Слепцов створює різноманітні варіації узагальненого образу українського православного храму, який не має жорсткої прив'язки до певного регіону, оскільки запроєктований в тих формах, які не виглядатимуть чужерідними для будь-яких територій України. В тих випадках, де регіон жорстко залежний історично від усталених етнографічних канонів (Закарпаття, Буковина), він враховує це більшим наближенням до регіонального образу православного храму, однак навіть і в цьому випадку створюючи сучасний образ.

Таким чином, якщо охарактеризувати архітектурну творчість О.С. Слепцова в галузі храмобудування, це без сумніву буде два вислови – “індивідуальність і не-заангажованість” і “авторський стиль синтезу архітектури, музики і живопису” Майстра.

Література:

1. Храмы украинской православной церкви. Альбом проектов и построек. — К.: ИД А+С, 2009. — 48 с., (УАА, НПАБ ЛІЦЕНЗіАРХ).
2. **Слепцов О.С.** Архитектура православного храма: От замысла к воплощению / Украинская академия архитектуры, КНУБА, Научно-проектное архитектурное бюро ЛІЦЕНЗіАРХ. - К.: А+С, 2012. - 552 с.
3. **Слепцов О.С.** Архітектурне проектування і реконструкція православних храмів. Підручник для ВНЗ – К.: А+С, 2014. - 272 с. (УАА, КНУБА, НПАБ ЛІЦЕНЗіАРХ).
4. **Слепцов О.С.** Реконструкція громадських будівель і комплексів: Підручник для ВНЗ / УАА, КНУБА, Наук.-проектне архіт. бюро ЛІЦЕНЗіАРХ.- К.: А+С, 2018.- 272 с.
5. **Oleg Sleptsov.** Orthodox Church Architecture: From Concept to Implementation / Ukrainian Academy of Architecture, Kiev National University of Building and Architecture, LICENCE&ARCH Architectural Practice.– Thessaloniki: Vaniass Publications, 2018. – 568 p., ill. – ISBN 978-960-288-347-1
6. **Oleg Sleptsov.** Orthodox Churches Architecture: From Concept to Implementation / Ukrainian Academy of Architecture, Kiev National University of Building and Architecture, LICENCE&ARCH Architectural Practice.– Kiev: А+С; Istanbul: 978-605-7539-54-0, 2019 – 608 p., ill. – ISBN 978-605-7539-54-0